

ФЕЙКИ ТА ПРОПАГАНДА У ІНФОРМАЦІЙНІЙ БОРОТЬБІ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ З ОУН (Б)

Лідія Федик

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри права,

ЗВО «Університет Короля Данила», Івано-Франківськ

E-mail: lidiia.fedyk@ukd.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-2033-8087>

Мета статті – аналіз змісту та прийомів подачі фейків у інформаційного боротьбі радянської влади з націоналістичним рухом. Для комплексного вивчення дослідницької мети були застосовані діалектичний, системний, структурно-функціональний методи. У статті здійснено аналіз деструктивного використання преси як інструменту інформаційної війни. Встановлено наступні складові радянської пропаганди: 1) об'єктом інформаційного впливу була індивідуальна та групова свідомість населення УРСР; 2) метою була нейтралізація впливу ОУН та насадження комуністичної ідеології; 3) основні засоби – пропаганда, дезінформація, маніпулювання, фейки. Охарактеризовано зміст основних пропагандистських наративів радянської преси. Зроблено висновок, що преса стала одним із засобів маніпулювання та внутрішньополітичного контролю за громадською думкою населення УРСР. У інформаційному протистоянні радянською владою була сформована розгалужена інфраструктура. Засоби, застосовані радянською пропагандою варіювалися від напівправди до відвертої брехні. Одним із основних фейків стало ототожнення українського націоналістичного руху з німецьким нацизмом, що мало на меті створення стереотипів у свідомості українського населення, спроба сформувати образ внутрішнього ворога, який перебуває під зовнішнім управлінням. Цей базовий наратив розділявся на вужчі сюжетні лінії, серед яких «куркульське» походження членів ОУН (б) та відповідно вороже налаштування націоналістів до більшості населення УРСР. Одним із завдань радянської преси була дезорганізація ОУН (б), що досягалося шляхом публікацій у газетах численних звернень та листів колишніх членів ОУН, даних про успішну діяльність радянських силових структур з націоналістичним рухом. Специфікою радянської пропаганди стало врахування релігійного фактора при створенні фейкової інформації, що мало покращити сприйняття населенням Західної України трансльованої радянською владою спрощеної та викривленої інформації.

Ключові слова: газета, «націоналістична банда», ОУН (б), фейк, пропаганда, радянська влада.

Постановка проблеми. Інформація у різних її формах відіграє важливу роль у міжнародних та внутрішньо-національних відносинах, економічних, політичних, культурних процесах. Інформація для людства є не тільки умовою, але й стимулом до дії. Тому, якщо інформація перебуває під впливом цензури або суворим контролем, вона може стати інструментом дезінформації та маніпуляції. Російсько-українська війна є зразком ролі інформаційної складової у збройному протистоянні. Водночас як показує практика, сучасний російський інформаційно-психологічний інструментарій у боротьбі з супротивником, тільки незначною мірою відрізняється від радянського, а тому вивчення засобів і методів психологічних прийомів радянської пропаганди буде корисним для її виявлення та протидії сьогодні.

Постановка завдання. Мета дослідження – проаналізувати інформаційну боротьбу радянської влади з націоналістичним рухом, виокремити пропагандистські наративи щодо націоналістичного руху, дослідити присутність неправдивої та маніпулятивної інформації в радянській пресі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Специфіку радянської інформаційної політики, маніпулятивних засобів, застосовуваних радянськими ЗМІ, детально проаналізовано Ю. Колісником [Колісник, 2015], М. Костівим [Костів, 2021], різні аспекти інформаційного протистояння радянської влади з українським націоналістичним рухом розглянуто у

працях В. Ухача, Д. Веденєєва, О. Лисенка, М. Нагірняка. Однак нас цікавить зміст і прийоми фейкової інформації, застосовуваної радянською пропагандою у боротьбі з ОУН (б), що на разі не було предметом окремого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відзначає Георгій Почепцов, інформаційний світ повинен наслідувати світ фізичний. Коли він відхиляється від нього, ми називаємо це пропагандою або навмисним спотворенням дійсності. Їх основною метою є довіра людей до певних інститутів та ідей. Пропаганда, зазвичай, будується на навмисному поширенні недостовірної інформації з метою впливу на певну ситуацію [Почепцов]. Якщо йдеться про інформаційне протистояння, то основним завданням пропаганди є послаблення моральних і матеріальних сил супротивника та посилення власних [Малик, 2015, с. 4]. Складовою інформаційного протистояння є фейки, які можна визначити як спотворення або подання свідомо неправдивої інформації. Найефективнішими є ті фейки, в основі яких міститься максимальний відсоток достовірної інформації, яка спрямовується у відповідному контексті. За цим принципом виокремлюють три типи фейкових повідомлень:

1. Фейки на основі достовірної інформації із відповідними акцентами та корективами окремих деталей, які іноді змінюють вектор повідомлення до діаметрально протилежного.

2. Фейки на основі напівправди передбачають

логічне поєднання реальних та вигаданих фактів та відомостей.

3. Фейки на основі вигаданих фактів спираються на абсолютно неправдиві дані [Курбан, 2018, с. 99–101].

Непідготовленій людині розпізнати фейк важко, а за умов складної психологічної ситуації, зумовленої військовими подіями, та дефіциту альтернативної інформації (оскільки радянська влада мала монополію на інформаційний простір УРСР), практично неможливо. Інформаційна пропаганда в УРСР набула форми ідеологічної, загальною метою якої було встановити радянську форму державності та утвердити комуністичну ідеологію на західноукраїнських землях. На відтинку протистояння із українськими націоналістами до основних цілей інформаційної війни з радянського боку можемо віднести:

1. Формування негативного ставлення населення до націоналістичного руху та створення труднощів для його діяльності.

2. Дезінформування суспільства стосовно внутрішньо- та зовнішньополітичної ситуації.

3. Стимулювання недовіри і підозри, загострення ворожнечі в українському суспільстві.

4. Дискредитація фактів з історії України, які формували систему цінностей українського суспільства.

5. Представлення радянського способу життя як єдиного орієнтиру для майбутнього.

6. Залякування населення образом ворога (капіталістичні країни, «буржуазні націоналісти»), а супротивника (ОУН-УПА) своєю могутністю.

Об'єктом інформаційного протистояння стала суспільна свідомість українського населення. Для здійснення впливу створювалася ціла інформаційна інфраструктура – відділи пропаганди, комсомольські організації, урядовці різних рівнів. Поширювати інформацію допомагала агентурна мережа, яка вербувалася як з місцевого населення, так і середовища самих повстанців. 10 січня 1945 р. постанова ЦК КП(б)У ставила за мету створити у кожному населеному пункті агентуру спецслужби. Для їх підготовки проводилися спеціальні курси [Стародубець, 2006, с. 20]. В кожній бригаді підприємства, земельній громаді, десятихатці мали працювати пропагандисти і агітатори, а Відділи пропаганди і агітації міськомів і райкомів мали допомагати, щоб не звести важливу роботу з пропаганди до формалізму [Два документи, 1945, с. 1]. Каналами впливу ставали плакати, мітинги, преса та кіно. Крім того поширювалися листівки та звернення. Їх розповсюджували партизанські розвідники, зв'язкові, агітатори. Інформація подавалася із врахуванням системи цінностей конкретної групи населення чи регіону. Так як діяльність ОУН (б) була зосереджена переважно на Західній Україні, то об'єктом впливу була свідомість західноукраїнського населення, прикладом чого стало використання біблійної тематики при критиці націоналістичного руху. У статті «Смерть ворогам радянського народу» зустрічається висловлення «зрадниками і запроданцями виявили себе в нинішній, війні як і в минулих війнах українські буржуазні націоналісти», маючи очевидно на увазі революцію 1917 – 1921 рр., далі зустрічаємо тезу «не потрібна їм ні Україна, ні український народ, а тільки срібляники від свого господаря – Гітлера», таким

чином намагаючись вказати на зраду Юди [Смерть ворогам радянського народу, 1945, с. 1]. Отже, зважаючи на високий рівень релігійності місцевого населення, для покращення сприйняття пропаганди, використовується порівняння націоналістів з негативними біблійними персонажами Каїном та Юдою.

Одним із основних фейків радянської влади стало ототожнення націоналістів із нацистами. Це сталий наратив, який постійно присутній у радянській пресі: «націоналістичні банди», «фашистські банди», «німецько-націоналістичні прислужники», «агенти гестапо». Аналогічно розповсюджувалася думка, що кожен хто боровся за відокремлення України від Росії або стає на захист прав українців є на службі у Німеччини. До речі стверджується, що назву «українсько-німецькі націоналісти дав сам народ» [Клязінка, Серебрін, Потоцький, 1946, с. 3–4]. Це було проявом застосування методу «абсолютної очевидності», коли якась інформація подавалася як сама собою зрозуміла, очевидна і підтримувана більшістю населення.

Зазвичай використовувався прийом перебільшення терористичної діяльності ОУН (б). Зокрема подавалася інформація про жорстокі розправи не тільки над радянськими активістами, але й літніми людьми, жінками та дітьми, з деталізованим описом способів вбивств: удушення, закопування живими у землю, рубання сокирами, кидання у колодязь [Шлях ганьби і злочинів, 1989, с. 5]. При описі нападу боївки Орлика на партактив у с. Грушки 22 липня 1945 р. розповідається, як трьом активістам було нанесено значні тілесні ушкодження: виколото очі та порізано обличчя. Подібні повідомлення своїм змістом мали на меті викликати сильні, здебільшого негативні емоції, вразити або обурити читача невинною жорстокістю. У статті з промовистою назвою «Дітовбивці» член боївки СБ Бойко Федір зізнається у більше ніж 200 вбивствах, в тому числі і дітей. З біографії цієї людини робиться висновок, що свою політику оунівці побудували на «терорі та насильстві, що є продовженням німецьких злочинів» [Іванченко, 1945, с. 3]. ОУН та УПА приписуються грабежі, розбої, вбивства. У даному випадку використано метод «гнилого оселедця» мета якого не стільки довести обвинувачення, як викликати широке обговорення серед населення, стосовно несправедливості і невинності жорстокості націоналістичного руху, асоціюючи з обвинуваченими, незалежно від доведеності вини, формування негативного образу в цілому ОУН. Водночас численні інструкції та звіти керівництва ОУН (б) (інструкції для членів СБ ОУН від 1.01.1945 р.) [ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 22, арк. 35–35], а також оперативні зведення УМДБ вказують, що об'єктами нападів з боку ОУН виступали переважно радянські посадовці: голови колгоспів, сільрад, бійці винищувальних загонів, працівників РО МВД [ГДА СБУ. Ф. 13, спр. 372, т. 49, арк. 109, 183, 260, 268]. При цьому, здебільшого, цих людей попередньо письмово або усно попереджали припинити агітацію або співпрацю з радянською владою [ОУН і УПА в 1945 році, 2015, с. 349–353]. Водночас, як засвідчують інформаційні документи Служби безпеки ОУН, більшовики часто здійснювали провокації для того, щоб скомпрометувати повстанців.

До них можна віднести: маскування під повстанців радянських каральних органів та здійснення арештів, грабунків, катувань і навіть вбивств цивільного населення [ГДА СБУ. ф. 13, спр. 376, т. 49, арк. 208; Станиславівська округа ОУН, 2018, с. 142; Станиславівська округа ОУН, 2013, с. 112, 162, 380]. Подібні заходи мали на меті викликати недовіру і несприйняття серед населення.

До інформації, яка б мали деморалізувати членів націоналістичного руху, відносяться повідомлення про силу радянської держави, поразки окремих відділів ОУН, факти здачі націоналістів державним органам, гуманне обходження з тими, хто добровільно здався або потрапив у полон. У газеті «Прикарпатська правда» регулярно публікуються листи, в яких колишні члени ОУН (б) каються у вчинених «злочинах» і засуджують діяльність організації. При цьому, у цих листах ОУН (б) оцінюється колишніми ж її учасниками, як «націоналістична банда», а мотиви вступу у організацію обґрунтовуються несвідомістю, залякуванням та обманом. Листи здебільшого закінчуються стандартним висновком про те, що бандерівці «не захисники українського народу, а люті вороги, наймити гітлерівської Німеччини» [Мандзюк, 1945, с. 3]. Поширеним був друк на сторінках газет листів-звернень колишніх учасників ОУН-УПА із закликом здатися [До газети «Прикарпатська правда», 1945, с. 2]. Наприклад у «Прикарпатській правді» публікують лист-звернення до сотень «Сапера» і «Чорного» провідника «Кармелюка». Така інформація мала на меті послабити моральних дух членів ОУН (б), посіяти недовіру між членами організації та поширити зневіру у результативності боротьби націоналістичного руху, дискредитувати окремих діячів та спровокувати внутрішнє протистояння [Шлях ганьби і злочинів, 1989, с. 8].

Ще одним способом дезорганізувати націоналістичний рух було зображення боротьби з націоналістичним підпіллям як всенародної. Так, подавалася інформація наступного характеру: «Спираючись на допомогу органів радянської влади, винищувальні батальйони та групи охорони громадського порядку, трудящі змели зі свого шляху оунівські банди, здійснили корінні соціалістичні перетворення» [Шлях ганьби і злочинів, 1989, с. 34]. Хоча відомо, що створення загонів самооборони та винищувальних загонів було результатом вказівок та цілеспрямованої діяльності радянської влади (вони були складовими структури НКВС), а не самоорганізацією населення. Мета таких фейків створити враження наявності чисельної української спільноти, яка бореться проти націоналістів та відсутність соціальної бази в ОУН.

Одним із методів психологічного впливу на населення було «посилання на авторитети», тобто поширення думок осіб, які мають авторитет. Тому серед публікацій радянських газет набули поширення доповіді та виступи державних діячів, в яких давалася оцінка націоналістичного руху. Зокрема у доповіді Д. З. Мануїльського (заступник голови Раднаркому УРСР) на нараді вчителів Західної України 6 січня 1945 р., поширюється думка про те, що «українсько-німецькі націоналісти» говорячи про незалежність України, насправді мали на меті встановлення залежності від іноземного капіталу. При чому ця

інформація подається на фоні даних про успішне вирішення земельного питання в Радянському Союзі та переваг соціалістичної системи господарства, а також створення матеріальних основ для вирішення національного питання. Тобто застосовується поєднання критики супротивника з висвітленням у привабливому світлі власних досягнень, що має на меті дезорієнтувати читача. Проти реалізації ідеї незалежної України у варіанті ОУН (б) наводиться аргумент про те, що жодна мала і середня держава не може існувати ні в економічному, ні в політичному, ні в військовому відношенні цілком самостійно, не боронячи свою незалежність не перебуваючи в союзі з іншою великою державою. Як приклад наводиться Польща, Чехословаччина, Данія, Норвегія, Голландія, які стали жертвами агресії нацистської Німеччини. З цього робиться висновок, що ідея націоналістів тільки пропагандивний засіб, щоб зруйнувати Радянський Союз [Українсько-німецькі націоналісти на службі у фашистської Німеччини, 1945, с. 3]. Тобто відбувається маніпулювання історичними фактами і підміняються поняття, адже міжнародна співпраця фактично ототожнюється з союзним федеративним утворенням СРСР у якому республіки не мали реальної самостійності. Наступна теза Д. З. Мануїльського про те, що німці знищили радянську державність, а націоналісти актом від 30 червня 1941 р. проголосили самостійність на угоду німцям, які хотіли таким чином замаскувати свої справжні наміри. Уряд створений С. Бандерою, після проголошення Акту від 30 червня 1941 р., насправді фіктивний і складався з підставних осіб. Крім того за версією Д. З. Мануїльського саме українські націоналісти сприяли поділові України, яку «возз'єднала» радянська влада [Українсько-німецькі націоналісти на службі у фашистської Німеччини, 1945, с. 3]. Водночас дані німецької розвідки, як і документи ОУН (б) показують, що після відмови задовольнити вимоги німців щодо скасування проголошення відновлення української держави, починаючи з 15 вересня 1941 проведені масові арешти прихильників ОУН(б) в Україні та на території Третього рейху (близько 1500 осіб до жовтня 1941 р.). На початку вересня 1941 р. абвер розірвав офіційні стосунки з бандерівцями. Директива поліції безпеки (СД) від 25 листопада 1941 р. наказувала знищувати бандерівців «під виглядом грабіжників». Натомість підпілля 1-ша конференція ОУН (б) 1941 р. поставила завдання перейти на нелегальні форми роботи й розпочати антинімецьку пропаганду під гаслами боротьби за самостійну Україну, викриваючи гітлерівські плани загарбання України [Павлишин, 2007].

У газетах подавалася інформація і про те, що саме ОУН сприяла вивезенню молоді до Німеччини, звертаючись до населення з відповідними відозвами (при цьому наводиться навіть текст подібної відозви). Подаються і свідчення від «очевидців», які стверджували, що ОУН «виловлювали людей і вивозили у прокляту Німеччину» [Кузьмів, 1945, с. 1]. Хоча достеменно відомо, що саме ОУН (б) протидіяло (застосовуючи пасивні та активні форми опору) вивезенню українського населення до Німеччини, про що засвідчують повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки Німеччини [ОУН в 1942 р., 2006, с. 93–94].

Український націоналістичний рух розглядається радянською пропагандою тільки в симбіозі німецьким нацизмом і оцінюється як «український буржуазний контрреволюційний націоналізм, який своєю базою мав українське куркульство [Скавучання гітлерівських псів, 1945, с. 3]. У листі-сповіді Сухобського Дмитра Івановича з с. Рожнів, Тисменецького району автор стверджує, що в ОУН (б) його зтягли куркулі і робиться висновок, що «верховодять у бандах куркулі, а про інтереси бідняка дбає тільки радянська влада, яка дає йому право користуватися землею, право вчитися і право бути вільним громадянином» [Сповідь перед народом, 1945, с. 3]. Походження керівників українських націоналістів виводять з поміщиків, куркулів, торговців, тобто «буржуазного і ворожого для більшості українського населення середовища». Відповідно мета ОУН – «відновити владу поміщиків та капіталістів, щоб наживатися та експлуатувати робітників та селян. А, щоб замаскувати свою мету і ввести в обману населення, вони говорять про самостійну Україну» [Гречуха, 1945, с. 1]. До цілей націоналістичного руху радянська пропаганда відносить: прагнення відібрати землю, право на працю, освіту, позбавити трудящих Батьківщини [Левченко, 1947, с. 4]. Починаючи з 1945 р. у радянській пресі активно просувається думка про те, що саме куркулі активно підтримували і підтримують ОУН-УПА [Теодорович, 1945, с. 2], що безперечно пов'язано з підготовкою репресій щодо заможного селянства, яке чинило опір планам хлібозаготівлі та утворенню колгоспів. Про це свідчать інформації обкомів партії, які надходили до ЦК КП(б). Водночас стверджується, що українсько-німецькі націоналісти залякують селян Західної України, що радянська влада примушуватиме їх вступати в колгоспи. У даному випадку спостерігається використання прийому напівправди, оскільки ОУН (б) дійсно проводила агітацію проти вступу селян у колгоспи, але й самі селяни чинили опір цьому процесу. Очевидно, саме тому у перший рік після звільнення західноукраїнських областей тут створювалися в основному артілі, а не колгоспи. І як приклад наводиться те, що на східній Україні є невелика частка одноосібників, які самостійно ведуть своє господарство.

Ще одним проявом фейкової інформації було зображення українського націоналізму як чужонаціонального, використовуючи на підтвердження такі аргументи як: 1) обслуговував інтереси чужоземних пануючих класів; 2) не орієнтувався на сили власного народу, а на чужу підтримку. Тут подається навмисно неправдива інформація не підкріплена фактами. Українських націоналістів звинувачують у співпраці з польською шляхтою, румунами, італійцями, угорцями, «усіма хто платив і утримував їх». Внутрішні суперечності між бандерівцями, мельниківцями та бульбівцями трактується як боротьба різних іноземних розвідок, які їх підтримували [Українсько-німецькі націоналісти на службі у фашистської Німеччини, 1945, с. 3]. Це прояв спотворення та фальсифікації інформації, односторонньої інтерпретації подій. На думку українського історика В. Косика радянська влада була добре ознайомлена із характером суперечностей у середовищі націоналістичного руху і до певної міри поглиблювала їх. Як приклад дослідник наводить вбивство 30 серпня

1941 р. радянським агентом К. Полуведько у Житомирі членів проводу ОУН (м) О. Сеника і М. Сціборського чим поглибили подальший розкол між ОУН (м) і ОУН (б) [Косик, 2009, с. 94–112]. Метою цих фейків було послабити мораль бійців та посягти недовіру між членами ОУН, дискредитувати окремих діячів, змінити ставлення населення до повстанців, ускладнюючи діяльність останніх.

Звичним, для радянської інформаційної війни, було застосування прийому переплетення правдивих історичних фактів з неправдивими, що мало на меті видозмінити ставлення суспільства до конкретних історичних подій. Це проявлялося у викладі історії виникнення ОУН та трактуванні її ідеології. Витоки ОУН радянська преса виводить, то з 70-х рр. XIX ст., принагідно вказуючи на той факт, що вже тоді цей рух не мав соціальної підтримки, а тому «пішов на службу до панівної верстви, став на шлях підтримки австрійського уряду та польської шляхти» [Дудикевич, 1945, с. 3]. У іншій статті витоки «бандерівців, мельниківців та кубійовичів» радянська пропаганда вже веде з часів Центральної ради, називаючи їх буржуазними націоналістами та проводячи паралелі між співпрацею Центральної ради з Німеччиною та ОУН з Німеччиною (хоча порівняння тут недоречне оскільки політичний режим Німеччини у обох випадках суттєво відрізнявся). У даному випадку застосовано метод селекції, тобто вибіркової подачі матеріалу. Після поразки кайзерівської Німеччини «українські буржуазні націоналісти запродалися іншим імперіалістам – Антанті» [Клязінка, Серебрін, Потоцький, 1946, с. 4]. Утворена у 1929 р. ОУН «стала шпійсько-диверсійною організацією німецького фашизму і з приходом фашистів до влади у Німеччині ОУН бере на озброєння їхні бандитські методи». Саму ідеологію ОУН вважають створеною під впливом Геббельса [Дудикевич, 1945, с. 3–4]. Подається теза про те, що саме гестапо вбило Є. Коновальця, керівника ОУН, а мотивом стає нездатність задовольнити вимоги Німеччини (хоча достеменно відомо, що смерть очільника ОУН стала результатом організованого радянськими спецслужбами теракту). Після нападу на Польщу німці почали готувати агентуру для нападу на радянський союз. Оскільки мельниківці теж не задовольнили вимог гестапо з дозволу Гітлера в квітні 1941 р. керівником центрального проводу ОУН стає С.Бандера – син великого поміщика (знову ж таки дезінформація, оскільки С.Бандера був вихідцем з родини сільського священика) [Клязінка, Серебрін, Потоцький, 1946, с. 3–4].

Ще одним маніпулятивним наративом радянської пропаганди є той, що ОУН (б) не приймає власних рішень, а узгоджує їх з А. Гітлером. Тобто тут застосовується принцип друг мого ворога – мій ворог. Основу українських націоналістів складає покоління українських емігрантів, які цілком зденационалізовані і не мають традицій старого українського націоналізму (очевидно мають на увазі українського національного руху), а тому не мають права говорити що борються за Батьківщину. Оскільки вони відірвані від народу та є чужинцями для нього, то щоб забезпечити його покору використовують терор. Радянські ж органи, виконуючи свій обов'язок стають на захист українського населення

від бандитів – куркулів – німецько-фашистських агентів. І знову ж таки суперечність, оскільки далі йдеться про те, що німці використали українських націоналістів, щоб залучити за їх допомогою на свій бік українське селянство та змусити воювати проти червоної армії. Тоді виникає питання, як відірвані від народу і зденационалізовані націоналісти могли залучити на свій бік селянство.

Висновки. Отже радянська влада у боротьбі з націоналістичним рухом сформувала ряд сталих наративів, завданням яких було утвердити радянське бачення розвитку суспільства та дезорганізувати націоналістичний рух. Основний месендж радянський фейків (створений під час Другої світової війни і

розповсюджений у післявоєнний період), взятий на озброєння сучасними російськими пропагандистами – це дискредитація українців загалом і українського націоналістичного руху зокрема як «нацистів», з метою формування у суспільстві негативних асоціацій та зміни ціннісних орієнтацій. В основі радянської пропаганди було покладено маніпулювання інформацією, з застосування різних прийомів психологічного впливу. Подальшого дослідження потребує встановлення дієвості радянської маніпулятивної інформації, вивчення сприйняття та реакції населення на фейкову інформацію в залежності від регіону проживання, статево-вікових та професійних характеристик.

Список використаних джерел

- Галузевий Державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ), ф. 13, спр. 372, т. 13.
 ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 22.
 ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 49.
 ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 49.
 Гречуха, М., 1945. Звернення до населення західних областей України, *Прикарпатська правда*, 10 листопада, с. 1.
 Два документи, 1945. *Прикарпатська правда*, 13 листопада, с. 1.
 До газети «Прикарпатська правда», 1945. *Прикарпатська правда*, 13 січня, с. 2.
 Дудикевич, Б., 1945. Шлях зради і злочинів, *Прикарпатська правда*, 6 жовтня, с. 3–4.
 Іванченко, О., 1945. Дітовбивці, *Прикарпатська правда*, 10 квітня, с. 3.
 Клязінка В., Серебрін І., Потоцький, Г., 1946. Ганебний шлях зрад, запродавства і злочинів українсько-німецьких націоналістів, *Прикарпатська правда*, 22 лютого, с. 4; 23 лютого, с. 3–4.
 Колісник, Ю., 2015. Маніпулятивний вплив журнальної періодики УРСР на свідомість громадян, *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, вип. 5, с. 278–295.
 Косик, В., 2009. *Специоперації НКВД-КГБ проти ОУН: боротьба Москви проти українського націоналізму 1933 – 1943. Дослідження методів боротьби*, Львів: Галицька Видавнича Спілка, 160 с.
 Костів, М., 2021. *Регіональна преса УРСР як інструмент комуністичної пропаганди на Чернігівщині: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філософії за спеціальністю 032 історія та археологія*, Запоріжжя, 297 с.
 Кузьмів, О., 1945. Глибока правда, *Прикарпатська правда*, 13 листопада, с. 1.
 Курбан, О. В., 2018. Фейки у сучасних медіа: ідентифікація та нейтралізація, *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, № 3, с. 96–103.
 Левченко, Л., 1947. Обличчя хижака, *Прикарпатська правда*, 20 квітня, с. 4.
 Малик, Я. 2015. Інформаційна війна і Україна, *Демократичне врядування*, вип. 15. [Online]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_3 (дата звернення: 03.03.2022).
 Мандзюк, Ф., 1945. До редакції газети «Прикарпатська правда», *Прикарпатська правда*, 7 січня, с. 3.
ОУН в 1942 р.: документи, 2006., Київ: Ін-т історії України НАН України, 243 с.
ОУН і УПА в 1945 році: збірник документів і матеріалів, 2015, ч. 2. Упорядники: Веселова О. М. (відпов. упорядник), Київ: Інститут історії України НАН України, 366 с.
 Павлишин, А., 2007. Коротка хроніка протистояння українського націоналістичного підпілля та УПА німецьким окупантам у 1941-1944 роках, *І*, вип. 49. [Online]. Доступно: <http://www.ji.lviv.ua/n49texts/pavlyshyn.htm> (дата звернення: 21.02.2022).
 Почепцов, Г., 2021. Фейки, чутки, конспірологія і анекдоти як «будівничі» альтернативної реальності, *І*. [Online]. Доступно: <http://www.ji-magazine.lviv.ua/2021/pochepcov-fejky-chutky-anekdoty.htm> (дата звернення: 21.02.2022).
 Скавчання гітлерівських псів, 1945, *Прикарпатська правда*, 2 березня, с. 3.
 Смерть ворогам радянського народу, 1945, *Прикарпатська правда*, 26 січня, с. 1.
 Сповідь перед народом, 1945, *Прикарпатська правда*, 6 листопада, с. 3.
Станіславівська округа ОУН: документи і матеріали 1945-1951, 2013, Літопис УПА. Нова серія, том 22, Київ; Торонто: Літопис УПА, 1373 с.
Станіславівська округа ОУН: Документи і матеріали референтури СБ 1945 – 1951, 2018, Книга 1 (1945 – 1946). Літопис УПА. Нова серія, том 2, Київ, 792 с.
 Стародубець, Г., 2006. Прояви сексотництва у повстанському запіллі у 1944 – 1945 рр., *Мандівець*, № 1, с. 19–22.
 Теодорович, С., 1945. Німецькі служники, *Прикарпатська правда*, 2 лютого, с. 2.
 Українсько-німецькі націоналісти на службі у фашистській Німеччині, 1945, *Прикарпатська правда*, 9 січня, с. 4; 20 січня, с. 3.
Шлях ганьби і злочинів (про злочиння українських буржуазних націоналістів на території Івано-Франківської області в післявоєнні роки), 1989, Івано-Франківськ, 38 с.

References

- Do hazety «Prykarpatska pravda» [To the newspaper «Prykarpatska Pravda»], 1945, *Prykarpatska Pravda*, 13 sichnia, s. 2. (in Ukrainian).
 Dudykevych, B., 1945. Shliakh zrazy i zlochniv [The path of betrayal and crime], *Prykarpatska Pravda*, 6 zhovtnia, s. 3–4. (in Ukrainian).
 Dva dokumenty [Two documents], 1945, *Prykarpatska Pravda*, 13 lystopada, s. 1. (in Ukrainian).
 Haluzevyi Derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy (dali – HDA SBU), f. 13, spr. 372, vol. 13. (in Ukrainian).
 HDA SBU, f. 13, spr. 372, vol. 22. (in Ukrainian).

- HDA SBU, f. 13, spr. 372, vol. 49. (in Ukrainian).
- HDA SBU, f. 13, spr. 376, vol. 49. (in Ukrainian).
- Hrechukha, M., 1945. Zvernennia do naselennia zakhidnykh oblastei Ukrainy [Address to the population of the western regions of Ukraine], *Prykarpatska Pravda*, 10 lystopada, s. 1. (in Ukrainian).
- Ivanchenko, O., 1945. Ditovbyvtsi [Child killers], *Prykarpatska Pravda*, 1945, 10 kvitnia, s. 3. (in Ukrainian).
- Kliazinka, V., Serebrin, I., Pototskyi, H., 1946. Hanebnyi shliakh zrad, zaprodanstva i zlochyniv ukrainsko-nimetskykh natsionalistiv [The shameful path of betrayals, betrayals and crimes of Ukrainian-German nationalists], *Prykarpatska Pravda*, 22 liutoho, s. 4; 23 liutoho, s. 3-4. (in Ukrainian).
- Kolisnyk, Yu., 2015. Manipuliatyvnyi vplyv zhurnalnoi periodyky URSS na svidomist hromadian [Manipulative influence of magazine periodicals of the USSR on the consciousness of citizens]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, vyp. 5, s. 278–295. (in Ukrainian).
- Kostiv, M., 2021. *Rehionalna presa URSS yak instrument komunistychnoi propahandy na Chernihivshchyni*: dyss. doktora filosofii za spetsialnistiu 032 Istorii ta arkheolohii [Regional press of the Ukrainian SSR as an instrument of communist propaganda in Chernihiv region]. *Zaporizkyi natsionalnyi universytet, Zaporizhzhia*, 297 s. (in Ukrainian).
- Kosyk, V., 2009. *Spetsoperatsii NKVD-KHB proty OUN: borotba Moskvy proty ukrainskoho natsionalizmu 1933 – 1943. Doslizhennia metodiv boroty* [NKVD-KGB special operations against the OUN: Moscow's struggle against Ukrainian nationalism 1933 – 1943. Research of methods of struggle], Lviv, 160 s. (in Ukrainian).
- Kurban, O. V., 2018. Feiky u suchasnykh media: identyfikatsiia ta neutralizatsiia [Fakes in modern media: identification and neutralization], *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, № 3, s. 96–103. (in Ukrainian).
- Kuzmiv, O., 1945. Hlyboka Pravda [Deep truth], *Prykarpatska Pravda*, 13 lystopada, s. 1. (in Ukrainian).
- Levchenko, L., 1947. Oblychchia khyzhaka [The face of a predator], *Prykarpatska Pravda*, 20 kvitnia, s. 4. (in Ukrainian).
- Malyk, Ya., 2015. Informatsiina viina i Ukraina [Information war and Ukraine], *Demokratychnе vriaduvannia*, Vyp. 15. [Online]. Available: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_3 (access date: 03.03.2022) (in Ukrainian).
- Mandziuk, F., 1945. Do redaktsii hazety «Prykarpatska pravda» [To the editorial office of Prykarpatska Pravda newspaper]. *Prykarpatska Pravda*, 7 sichnia, s. 3. (in Ukrainian).
- OUN v 1942 r.: dokumenty* [OUN in 1942: documents], 2006, Kyiv, 243 s. (in Ukrainian).
- Pavlyshyn, A., 2007. Korotka khronika protystoiannia ukrainskoho natsionalistychnoho pidpillia ta UPA nimetskyim okupantam u 1941 – 1944 rokakh [A brief chronicle of the confrontation between the Ukrainian nationalist underground and the UPA against the German occupiers in 1941 – 1944], *Yi*, Vyp. 49. [Online]. Available: <http://www.ji.lviv.ua/n49texts/pavlyshyn.htm> (access date: 21.02.2022) (in Ukrainian).
- Pocheptsov, H., 2021. *Feiky, chutky, konspirolohiia i anekdoty yak "budivnychi" alternatyvnoi realnosti* [Fakes, rumors, conspiracy theories and anecdotes as "builders" of alternative reality]. *Yi*. [Online]. Available: <http://www.ji-magazine.lviv.ua/2021/pocheptsov-fejky-chutky-anekdoty.htm> (access date: 21.02.2022) (in Ukrainian).
- Shliakh hanby i zlochyniv (pro zlodiiannia ukrainskykh burzhuaiznykh natsionalistiv na terytorii ivano-Frankivskoi oblasti v pislivoienni roky)* [The Way of Shame and Crimes (on the atrocities of Ukrainian bourgeois nationalists in the Ivano-Frankivsk region in the postwar years)], 1989, Ivano-Frankivsk, 38 s. (in Ukrainian).
- Skavuchannia hitlerivskykh psiv [Shuffling of Hitler's dogs], 1945, *Prykarpatska Pravda*, 2 bereznia, s. 3. (in Ukrainian).
- Smert voroham radianskoho narodu [Death to the enemies of the Soviet people], 1945, *Prykarpatska Pravda*, 26 sichnia, s. 1. (in Ukrainian).
- Spovid pered narodom [Confession to the people], 1945, *Prykarpatska Pravda*, 6 lystopada, s. 3. (in Ukrainian).
- Stanyslavivska okruha OUN: dokumenty i materialy 1945 – 1951* [Stanislaviv district of the OUN: documents and materials 1945 – 1951], 2013. Litopys UPA. Nova seriia, tom 22., Kyiv; Toronto, 1373 s. (in Ukrainian).
- Stanyslavivska okruha OUN: Dokumenty i materialy referentury SB 1945 – 1951* [Stanislaviv district of the OUN: Documents and materials of the Security Council 1945 – 1951]. 2018, Knyha 1 (1945 – 1946). Litopys UPA. Nova seriia, tom 28, Kyiv, 792 s. (in Ukrainian).
- Starodubets, H., 2006. *Proiavy seksotmystva u povstanskomu zapilli u 1944 – 1945 rr.* [Manifestations of secret cooperation in the insurrectionary uprising in 1944 – 1945.], *Mandivets*. № 1, s. 19–22. (in Ukrainian).
- Teodorovych, S., 1945. Nimetski sluzhnyky [German servants], *Prykarpatska Pravda*, 2 liutoho, s. 2. (in Ukrainian).
- Ukrainsko-nimetski natsionalisty na sluzhbi u fashystskoi Nimechchyni [Ukrainian-German nationalists in the service of Nazi Germany], 1945, *Prykarpatska Pravda*, 9 sichnia, s. 4; 20 sichnia, s. 3. (in Ukrainian).
- Veselova, O. M. (Ed.), 2015. *OUN i UPA v 1945 rotsi: zbirnyk dokumentiv i materialiv* [OUN and UPA in 1945: a collection of documents and materials], ch. 2, Kyiv, 366 s. (in Ukrainian).

Lidiia Fedyk

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Law Higher Education,
Institution «King Daniel University», Ivano-Frankivsk

**FAKES AND PROPAGANDA IN THE INFORMATION STRUGGLE OF THE
SOVIET AUTHORITIES WITH THE OUN (B)**

The purpose of the article is to analyze the content and methods of presenting fakes in the information struggle of the Soviet government against the nationalist movement. Dialectical, systemic, and structural-functional methods were used for the complex study of the research goal. The article analyzes the destructive use of the press as a tool of information warfare. The following components of Soviet propaganda were established: 1) the object of informational influence was the individual and group consciousness of the population of the USSR; 2) the goal was to neutralize the influence of the OUN and the planting of communist ideology; 3) fixed assets – propaganda, misinformation, manipulation, fakes. The content of the main

propaganda narratives of the Soviet press is described. The press has become one of the means of manipulating and internally controlling the public opinion of the population of the USSR. In the information confrontation, the Soviet authorities formed a branching infrastructure. The means used by Soviet propaganda ranged from half-truths to outright lies. One of the principal fakes was identifying the Ukrainian nationalist movement with German Nazism, which aimed to create stereotypes in the minds of the Ukrainian population, an attempt to form an image of the internal enemy, which is under external control. This basic narrative was divided into narrower plot lines, including the «kulak» origin of the members of the OUN (b) and, accordingly, the hostile attitude of nationalists to the majority of the population of the USSR. One of the tasks of the Soviet press was to disorganize the OUN (b), which was achieved through the publication in newspapers of numerous appeals and letters from former OUN members, data on the successful activities of Soviet security forces with the nationalist movement. The specificity of Soviet propaganda was the consideration of the religious factor in creating fake information, which was to improve the perception of the population of Western Ukraine of the simplified and distorted information broadcast by the Soviet authorities.

Keywords: newspaper, «nationalist gang», OUN (b), fake, propaganda, Soviet power.